

Toto sa odrazilo aj v médiách. Zmeny sa začali práve v tých prostriedkoch, vďaka ktorým politický disponent počas posledných 8 rokov realizoval svoj monopol vo verejnej oblasti: je to štátny rozhlas a televízia a dvojce najväčších novín *24 časa* a *Trud*. Zmenili sa predovšetkým vedenia alebo majitelia týchto médií.

Vidieť teda, prečo sa WAZ mohol objaviť v Bulharsku jedine v kontexte záujmov a cieľov disponenta a prečo nemecký koncern kúpil práve noviny *24 časa* a *Trud*. Vedome alebo nevedome sa WAZ ukázal ako predĺžený plášť starého stranického monopolu na médiá, prejavil sa ako dobre platený sprostredkovateľ. O tom svedčí empiricky potvrdený fakt, že noviny WAZ sa prihovárajú verejnosti takým istým obsahom a takou istou životnou, politickou a ekonomickou filozofiou, ako to bolo aj pred vstupom WAZ do Bulharska. Aby pôsobilo vierohodne, že ide o skutočnú investičnú situáciu, vytvorili dojem, že noviny, ktoré kúpil WAZ, bankrotujú. Aj v tom je paradox: bankrot najbohatších novín! Otázka spôsobu bankrotu je menej dôležitá: dávno, ešte v roku 1995, buď destabilizovali banky financujúce tieto dvojce noviny, alebo skompromitovali majiteľov týchto bánk, poukazujúc verejne, že ide takisto o „úverovaných miliónárov“.

Takouto ekonomickou clonou sa teda zakryla politická stránka celej privatizačnej transakcie.

Táto kamufláž trvá dodnes. Napríklad prítomnosť WAZ v Bulharsku sa priveľmi dramatizuje a škandalizuje, pridávajú sa jej monopolistické vlastnosti na mediálnom trhu. Základom a príčinou ohovárania konkurentov je práve prebiehajúci súdny proces proti WAZ. Okrem toho sa ponáhľajú vytvoriť novú typológiu bulharských novín ich rozdelením na noviny „bulharské“ a na noviny „nemecké“.

Za tým všetkým sa starostlivo ukrýva fakt, že noviny, ktoré teraz vlastní WAZ, aj predtým mali taký istý, 80-percentný trhový podiel a presne rovnaké vydavateľské zameranie.

Tak či onak kauza WAZ nastoľuje problém vzťahu Bulharska k účasti zahraničného kapitálu v procese privatizácie médií. V krajine je veľmi potrebná politická vôľa na demonopolizáciu národného hospodárstva, ako aj na využitie skutočných trhových a konkurenčných mechanizmov.

Z poľského originálu Eliezer Alfandari: Westdeutsche Allgemeine Zeitung w Bulgarii preložila Hilda Holinová.

ZAHRA NIČNÝ KAPITÁL V RUSKÝCH PROSTRIEDKOCH VEREJNÝCH INFORMÁCIÍ

LIJA JEVSEJEVOVÁ

Pokiaľ ide o zahraničný kapitál v prostriedkoch verejných informácií Ruskej federácie, je ho zatiaľ poskromne. Príčin je niekoľko. V trhových procesoch fungovania prostriedkov verejných informácií v Rusku je badateľná národná osobitosť. Na prvý pohľad sa môže zdať, že základný zákon trhovej ekonomiky, čiže maximálny zisk z predaja, v danom prípade informačného produktu, ešte funguje slabo. Je to do

istej miery aj pochopiteľné. Prechodné obdobie rozvoja ruských prostriedkov verejných informácií charakterizujú totiž rozličné formy vlastníctva.

Na ohromnom priestore Ruskej federácie nejestvuje totiž iba jediný trhový proces, hoci ten má mnohoraké črty. Všetky prostriedky verejných informácií, štátne i súkromné, teda akciové spoločnosti, sú vo väčšej či menšej miere vtiahnuté do trhových procesov, no prejavujú sa rozličnými spôsobmi.

Podiel štátneho financovania ruských prostriedkov verejných informácií (nezamieňať si to so štátnymi dotáciami na rozvoj prostriedkov verejných informácií) je ešte dosť veľký. Takmer celú regionálnu tlač (od 75 do 100 percent) financuje miestna správa. Kontrolný balík (51 percent) v akciovej spoločnosti otvoreného druhu (ORT) prináleží štátu. Komerčné rozhlasové stanice, reklamné periodiká, bulvárna tlač – to všetko sa dnes riadi princípmi normálneho trhového procesu.

Koncentrácia, ktorá sprevádza trhový proces v Ruskej federácii, sa uskutočňuje pod vplyvom politických procesov. Nadobudnutie ziskov zo založenia informačných koncernov nepredstavuje prvostupňovú úlohu. Na prvom mieste sú totiž politické ciele. Získanie politického vplyvu za pomoci využívania tlačových a elektronických prostriedkov verejných informácií poskytuje také dividendy, v porovnaní s ktorými sú skromné zisky ruských prostriedkov verejných informácií úplne zanedbateľné. Tvrdý boj za prežitie neustále pokračuje.

Väčšia časť vplyvných prostriedkov verejných informácií v Ruskej federácii – denníkov, týždenníkov a televíznych sietí – už patrí informačným impériám Gusinského, Berezovského, Potanina a ďalších. To znamená, že v Rusku sa už vytvorili silné súkromné finančné a priemyselné štruktúry, ktoré založili informačné holdingy. Tvrdá vzájomná konkurencia priviedla nedávno k obdobe informačnej vojny medzi bankovou sférou a štátnou mocou (Berezovský a Čubajs) a ešte o čosi skôr k rozdeleniu denníka *Izvestija* a kúpe ďalšieho denníka *Komsomolskaja pravda* bankou Onexim.

Faktor politického kapitálu bude ešte dlho vplývať na trhové procesy a koncentráciu ruských prostriedkov verejných informácií, ako i na prílev cudzieho kapitálu. Zdalo by sa, že prienik zahraničného kapitálu do týchto informačných impérií je nereálny. Napriek tomu existujú príklady takejto spolupráce a realizujú sa spoločné projekty. Napríklad týždenník *Itogi* (holding Most – Media) vychádza od mája 1996 v spolupráci s americkým týždenníkom *Newsweek*. Táto spolupráca má však skôr tvorivý než materiálny charakter. Denník *Izvestija* (ten pôvodný) mal istý čas za pomoci britského periodika *Financial Times* svoju prílohu *Finančné správy*. Teraz sa táto príloha za pomoci toho istého *Financial Times* premieňa na samostatné noviny pod rovnakým názvom *Finančné správy*.

Proces koncentrácie ruských prostriedkov verejných informácií sa neobmedzuje iba na vytváranie informačných spoločností. V Ruskej federácii už existuje niekoľko veľkých vydavateľstiev, ktoré môžu jestvovať bez štátnych dotácií jednoducho z toho dôvodu, že v krutom konkurenčnom svete správne odhadli svoje postavenie a existujú vďaka predaju svojich informačných produktov. Sú to predovšetkým vydavateľstvá Kommersant, Argumenty a fakty a Moskovský komsomolec. Nepôsobia tak agresívne ako holdingové spoločnosti, menej ich vidieť v politických hrách, no vydávaním populárnych periodík si vytvorili vlastnú pevnú základňu ekonomickej sebestačnosti.

Je zaujímavé, že prienik zahraničného kapitálu na informačný trh prostriedkov verejných informácií Ruskej federácie sa odvinul od využitia stránickej tlače, najmä skupiny „konzervatívnych“ periodík, ako ich vymedzujú ruskí analytici, teda tých

periodík, ktoré nechceli „žiť po novom“, nechceli sa zapojiť do trhového procesu. V roku 1992 denník *Pravda* ako prvý vstúpil na trhovú cestu, pretože svoj kontrolný balík akcií predal cudziemu investorovi – rodine gréckych obchodníkov Jannikosovcov. Vytvorila sa nová akciová spoločnosť Pravda International.

Príliš radikálna prokomunistická pozícia redakcie *Pravda* nemohla uspokojiť majiteľov periodika. Tí veľmi rýchlo zistili, že práve táto pozícia je príčinou nepopulárnosti *Pravdy* a v júli 1996 zastavili jej vydávanie. Pri použití starého loga (napríklad názov a pod.), no v novom šate začali vydávať *Pravdu-5*. Denník vychádza päťkrát v týždni v náklade niečo menej než 200 tisíc výtlačkov.

Medzi ruskými analytikmi prostriedkov verejných informácií koluje žart, ktorý je odpoveďou na otázku, čo chýba cudzincovi, aby v Rusku dosiahol úspech? „Je potrebné nemať nijaký vzťah k svetovým informačným koncernom, mať trochu peňazí a zopár priateľov medzi Rusmi.“ Ako príklad úspešného postupu na trhu periodickej tlače Ruska možno uviesť holandsko-americké združenie Independent Media. Založili ho Holanďania Sauer a Van Haalová. V roku 1992 začalo svoju činnosť vydaním novín *The Moscow Times* v angličtine. V súčasnosti sú tieto noviny na čele periodík v Rusku vydávaných v anglickom jazyku. V združení Independent Media je sedem spoločností, ktoré vydávajú ďalej *St. Petersburg Times*, a to aj v Sankt Peterburgu, týždenník *Kapital* v ruštine a časopis *Russian Review*. Najväčším úspechom Independent Media je vydávanie časopisu *Cosmopolitan*, ktorý je na trhu od apríla 1994. Popularita tohto časopisu presiahla všetky očakávania, jeho náklad sa vyšplhal až na pol milióna výtlačkov. Dcérska spoločnosť Independent Media Magazine vydáva ruskú verziu časopisu *Playboy*, ktorý je však menej populárny než *Cosmopolitan*.

Toto konzorcium vydáva aj časopisy *Vitrina*, *Európa* a od marca 1997 aj populárny ženský časopis *Marie Claire*. To je dôkaz vstupu francúzskeho kapitálu do združenia Independent Media. Okrem týchto periodík sa „pod strechou“ tejto spoločnosti vydávajú periodiká *Domašnij očag* a *Harpers' Bazaar*. Medzi zaujímavými plánovanými projektmi je vydávanie detského časopisu *Ulica Sezam* a takisto periodika v angličtine v ukrajinskom Kyjeve. Hoci by sa zdalo, že táto spoločnosť je na ruskom trhu veľmi úspešná, nie je to celkom tak. Vydávanie týždenníka *Kapital* v ruštine sa takmer skončilo krachom: jeho vydávanie teraz financuje jedna z veľkých ruských bánk Menatep, ktorá kúpila 10 percent akcií združenia Independent Media.

Aby sme boli spravodliví, treba poznamenať, že koncom obdobia perestrojky a začiatkom 90. rokov prejavovali o sovietske a ruské prostriedky verejných informácií záujem veličiny svetového informačného biznisu. Navyše v Zákone o prostriedkoch verejných informácií niet obmedzení pre účasť cudzích spoločností. Cudzinci síce nemôžu byť zakladateľmi, no vkladať svoj kapitál sa nikomu nezakazuje.

V súčasnosti je jeden z najväčších nemeckých koncernov Burda zastúpený na ruskom trhu časopisom *Burda – Moden* a francúzsky koncern Hachette zase časopisom *Elle*. No to sú výnimky. Ani jeden z veľkých západných koncernov sa nepodieľa na úplnom alebo čiastočnom financovaní ruských prostriedkov verejných informácií. Jeden z vedúcich predstaviteľov nemeckého koncernu Spiegel sa priznal, že ruské prostriedky verejných informácií sú mimo sféry koncernovej informačnej politiky. To isté možno povedať o koncerne Bertelsmann, ktorý inak aktívne pôsobí na informačnom trhu strednej a východnej Európy. Teraz už nebohí tlačoví magnáti Maxwell a Hersant prejavovali záujem o spoluprácu na ruskom trhu, no ani jeden projekt sa nezrealizoval. Maxwellovým synom ako dedičom impéria sa podarilo dostať 25 percent akcií v novej

spoločnosti káblovej ruskej televízie celoštátneho významu Meteor – TV, ktorá konkuruje družicovému televíznemu kanálu NTV +. Avšak na kúpu týchto akcií nezohnali potrebné finančné prostriedky, a preto im ruská strana navrhla vystúpiť z tohto projektu. Pravdaže, s prijateľnou kompenzáciou. Neúspechom sa zase pre amerického magnáta Teda Turnera skončil spoločný projekt jeho spoločnosti Turner Broadcasting System s ruskou televíziou. Išlo o projekt vytvoriť prvý komerčný kanál TV–6. Konflikt s ruskou stranou vznikol v tom momente, keď Ted Turner požiadal o kontrolný balík akcií. Keďže neuspel, od projektu odstúpil a nedostal ani kopejku kompenzácií. V súčasnosti je kanál TV–6 veľmi populárny medzi mládežou.

Napriek tomu však jestvujú aj príklady úspešnejších spoločných projektov. Američan Peter Harvey, ktorý je majiteľom spoločnosti Story First Communication, začal svoju kariéru v Rusku ešte v roku 1982 tým, že predával do Ruska programy a záznamy džezových koncertov prostredníctvom družice zo San Francisca. V súčasnosti jeho spoločnosť vlastní 50 percent kapitálu v ôsmich regionálnych televíznych staniciach Ruska a takisto celoruský kanál STS, ktorý je v rebríčku televízií na ôsmom mieste – po TV–6 a REN–TV. Táto americká firma je jedinou cudzou spoločnosťou na ruskom informačnom trhu, ktorá realizuje televízny projekt celoštátneho rozsahu.

Pokiaľ ide o televízny kanál STS, ten zatiaľ v rebríčku populárnosti zaostáva za ostatnými. Vystihnúť špecifickosť ruskej diváckej obce je dosť ťažké, o čom svedčí neúspech Teda Turnera. Ako sa zdá, väčšiu nádej na úspech majú spoločné projekty týkajúce sa technologických záležitostí. Napríklad americká spoločnosť Hughes Space and Communication vyhrala svoju prvú zmluvu na postavenie telekomunikačnej družice pre ruskú televíziu NTV. Pre holding Most – Media zase postaví družicovú anténu a vybaví pozemnú riadiacu stanicu. Osem retranslačných zariadení zabezpečí signál z družice pre obyvateľov celej západnej časti Ruskej federácie: pôjde až o takmer 50 kanálov priameho televízneho vysielať. Vypustenie družice je naplánované na november 1998 a má sa uskutočniť pomocou nosnej rakety Delta–2 z amerického kozmodrómu Cap Canaveral.

Od samého začiatku trhových premien sú najúspešnejšie projekty investovania západného kapitálu do nezávislých komerčných staníc Ruskej federácie. V tejto súvislosti sa uvádza, že americký, francúzsky a taliansky kapitál je vložený až v jednej tretine všetkých týchto staníc. Už spomenutá spoločnosť Story First Communication sa zúčastnila na založení rádia Maximum (má tam 50 percent akcií, rovnako ako jedna z populárnych moskovských rozhlasových staníc MN). Možno uviesť ešte úspešnejšie príklady. Rádio Nostalgia a Európa + boli vytvorené pomocou francúzskeho kapitálu. Ruský kresťanský rozhlas zase financujú Američania.

Je nevyhnutné zdôrazniť, že téma financovania rozličných komerčných projektov patrí medzi najtajnejšie. Napriek tomu je známe, že zahraničný kapitál najčastejšie vstupuje do hry ako štartovací. „Utajenie“ sa stalo príznakom komerčných prostriedkov verejných informácií. Nuž a supertajomstvom je samotná ekonomika týchto spoločností vrátane reálnych ziskov a výdavkov, honorárov a prémiovania zamestnancov. Financie investorov sú takisto obchodným tajomstvom.

Čoraz častejšie sa hovorí, že každý žurnalista má svoju reálnu cenu. Veľmi jasne to ukázala aj nedávna banková vojna v prostriedkoch verejných informácií. V Rusku je možné lacnejšie kúpiť žurnalistu než zorganizovať informačný holding.

Na nedávnej konferencii pod názvom *Otvorená tribúna prostriedkov verejných informácií v posttotalitnom Rusku*, ktorá sa uskutočnila v Obchodnopriemyselnej

komore Ruskej federácie a na ktorú pozvali iba vedúcich predstaviteľov najväčších tlačových periodík a spoločností, sa urobil pokus zmieriť navzájom súperiace prostriedky verejných informácií a dohodnúť sa, aby sa nevyužívali iba na útočenie a obranu, ale predovšetkým na obchod. Odznel tam návrh, aby sa ustanovilo konečné rozpätie honorárov – od 500 do 1 500 dolárov. Týmto číslami sa teda vymedzila cena slobody slova v Rusku.

Obdobie politickej stabilizácie nastúpi v Rusku až potom, keď sa prostriedky verejných informácií začnú považovať výlučne za nástroj obchodu a keď sa ony samy prestanú stavať do pozície štvrtej veľmoci v krajine, pretože to už nebude nevyhnutné. Nestabilná situácia v súčasnom období je prekážkou normálneho rozvoja trhových procesov, vytvárania spoločných projektov a prílevu zahraničného kapitálu. Slovom, je prekážkou všade tam, kde je nevyhnutné, aby tieto procesy napomáhali technologický pokrok a vzájomné porozumenie vo svete.

Z ruského originálu Lija Jevsejeva: Zarubežnyj kapital v rossijskich SMI preložil Lubomír Šišák.

ZAHRANIČNÝ KAPITÁL V MÉDIÁCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

JOZEF DARMO

Spoločensko-politický demokratický proces, ktorý sa začal po roku 1989, umožnil v podmienkach Slovenskej republiky návrat súkromného vlastníctva aj do mediálnej oblasti. Liberálna legislatíva, ktorú prijal parlament Slovenskej republiky, dáva možnosť uchádzať sa o registráciu periodickej tlače každému, kto spĺňa niekoľko formálnych podmienok. Dokonca legislatíva nepamätá na prípad, že niekto nesplní ani túto podmienku a vydáva periodikum. Neexistuje zákon, ktorý by postihoval takýto krok.

Účinnější je legislatíva pri udeľovaní rozhlasových a televíznych licencií. V licenčných podmienkach sa sleduje cieľ, aby nedošlo ku koncentrácii médií v rukách fyzických či právnických osôb, aby neboli porušené medzinárodne rozdelené vysielacie pásma a frekvencie. Vstup zahraničného kapitálu môže byť maximálne 49 percent. Je teda zabezpečená majorita slovenského prevádzkovateľa. Súčasná legislatíva vylučuje vplyv štátu na tlač. Je zakázaná cenzúra a zákon ukladá povinnosť vládnym orgánom a inštitúciám poskytovať informácie médiám. Je zabezpečené duálne vysielanie v oblasti elektronických médií. Vytvorené sú rady pre rozhlasové vysielanie a televízne vysielanie. Pre udeľovanie licencií rozhlasového a televízneho vysielania je zákonom zriadená Rada Slovenskej republiky pre rozhlasové a televízne vysielanie.

Najväčším nedostatkom v súčasnej legislatíve je neprehľadnosť vlastníckych vzťahov. Pri registrácii nemusí žiadateľ uvádzať pôvod kapitálu. Iba pripravovaný zákon v oblasti registrácie tlače uvažuje o tejto povinnosti, ako to určuje Rezolúcia Rady Európy o transparentnosti kapitálu v médiách. Zákon ukladá žiadateľovi o registráciu periodika uviesť iba názov vydavateľa a uvádzať ho v tiráži periodika. Istým prameňom sú Obchodné registre na okresných súdoch, ktoré evidujú zdanlivo všetky údaje o majiteľoch spoločností. Pri hlbšom skúmaní ani z týchto informácií nie je